УДК 330:159.97:616.89-008.485

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10\(16\)-326-341](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10(16)-326-341)

Сухіна Олена Миколаївна кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу екосистемного оцінювання природно-ресурсного потенціалу, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», бульв. Тараса Шевченка, 60, к. 1104, м. Київ, 01032, тел. (067) 779-76-28, e-mail: olsuhina@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5605-2606>

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЧЕНИХ-ЕКОНОМІСТІВ ВІД ВПЛИВУ НАРЦИСИЧНОГО ВОЖДІЗМУ

Анотація. Досліджено, що груповий нарцисизм є одним із основних джерел людської агресивності. Окремі економічні інститути відрізняються від технічних чи інших нездоровим соціально-психологічним кліматом: на фоні того, що немає вагомих наукових розробок у вчених-економістів, саме серед них – високий відсоток отримання наукових ступенів, вчених звань та ін. далеко нечесним шляхом, а через принцип: кум-сват-брат. Нагальною проблемою сьогодення є те, що груповий нарцисизм, як і індивідуальний, починають вважати нормою. Ідея цієї роботи полягає у сприянні ліквідації угруповань токсичних нарцисів-начальників в окремих економічних інститутах, які звеличують себе за рахунок знецінення інших співробітників, особливо – більш талановитих.

Метою дослідження є розробка пропозицій до ліквідації групового нарцисизму в наукових установах для інтеграції вітчизняної економічної науки до європейської. В статті розглядаються наступні питання: про причини занепаду економічної науки в Україні; визначення дефініції «груповий нарцисизм»; причини його розгулу; про агресію при нарцисичному розладі особистості, негативний вплив його на здоров'я, в тому числі активізація онкологічних захворювань; про прояви групового нарцисизму в окремих економічних інститутах. Визначено взаємозв'язок нарцисизму із мобінгом, босингом та булінгом. Розкрито: хто може швидко й ефективно розібратися в суті справ і допомогти постраждалим. Угруповання нарцисів-начальників поглинають все більше співробітників, які через пару років стають такими ж, й навіть молодь. Тому психологи повинні бути при кожному дошкільному й шкільному закладах, ВУЗах, наукових інститутах, і при встановленні вже психотерапевтом у клініці відповідної патології, це повинно бути занесено до паспорту. Розроблено пропозиції щодо впровадження посади незалежного психолога в економічних інститутах, оплата праці якого фінансувалася б, наприклад з Міністерства освіти і науки України. Звітуватись психологам доцільно було б, наприклад, до Служби освітнього омбудсмена.

Ключові слова: груповий нарцисизм, деструктивна поведінка, психопатія, розлад особистості, нарцисичний вождизм, мобінг, босинг, булінг, знецінювання, перевизначення реальності, газлайтинг, економічні інститути.

Suhina Olena Mykolaivna PhD in Economics, Senior Researcher, Sci. Senior Researcher of Department of Ecosystem Assessment of Natural Resource Potential, Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine», Taras Shevchenko Boule., 60, room 1104, Kyiv, 01032, tel.: (067) 779-76-28, e-mail: olsuhina@gmail.com, olsuhina@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-5605-2606>

PRIORITY AREAS OF SOCIAL PROTECTION OF ECONOMISTS FROM THE INFLUENCE OF NARCISSISTIC LEADERSHIP

Abstract. It has been researched that group narcissism is one of the main sources of human aggression. Some economic institutions differ from the technical or other institutions by unhealthy socio-psychological climate: against the background of the fact that economic scientists do not have significant scientific developments, among them – a high percentage of obtaining degrees, academic titles and other in a far dishonest way, and because of the principle: godfather-matchmaker-brother. The urgent problem today is that group narcissism, as well as the individual, is beginning to be regarded as the norm. The idea behind this work is to facilitate the elimination of toxic narcissist-boss groups in individual economic institutions, which exaggerate themselves by devaluing other employees, especially more talented ones.

The purpose of this study is to develop proposals for the elimination of group narcissism in scientific institutions for the integration of national economic science into European science. The article deals with the following questions: about the causes of the decline of economic science in Ukraine; definition of «group narcissism»; the reasons for its rampage; aggression in narcissistic personality disorder, its negative impact on health, including the activation of cancer; about manifestations of group narcissism in separate economic institutions. The relationship of narcissism with mobbing, bossing and bullying is determined. Disclosed: who can quickly and effectively understand the merits of the case and help the victims. Groupings of narcissist-boss are absorbing more and more employees who become the same in a couple of years, even young people. Therefore, psychologists should be at each preschool and school institutions, universities, scientific institutes, and when already established by a psychotherapist in the clinic of appropriate pathology, it should be entered in the passport. Proposals for the introduction of the post of an independent psychologist in economic institutes were developed, the remuneration of which would be financed, for example, from the Ministry of Education and Science of Ukraine. Psychologists would have to report, for example, to the Education Ombudsman Service.

Keywords: group narcissism, destructive behavior, psychopathy, personality disorder, narcissistic leadership, mobbing, bossing, bullying, devaluation, redefinition of reality, gaslighting, economic institutions.

Вони по-диявольському ловкі, чарівливо загадкові, тотально безсовісні й невиліковно бездушні. Четверо зі ста, і троє з них – чоловіки. Їх ціль – знищити нас морально, а іноді й фізично. Перетворити наше життя в руїни з особливим підступництвом і цинізмом, облачившись у маску люблячої людини, жалісливого друга, надійного колеги. Вони – хижаки людства, і особливо небезпечні тим, що це не написано в них на чолі. От чому так важливо вміти розпізнавати їх на ранніх стадіях.

(З книги Танк Т. «Бойся, я с тобой. Страшная книга о роковых и неотразимых»)

Постановка проблеми. Економічна психологія є одним із важливих напрямків розвитку психологічної науки, про що свідчить і III Всеукраїнський конгрес з організаційної та економічної психології, але є інший напрям, який пов'язує економіку та психологію, а саме – соціально-психологічний клімат в економічних інститутах. Початок ХХ ст. характеризувався значним сплеском кількості осіб з істеричною організацією особистості, які часто зверталися до психоаналітиків, середині ХХ ст. притаманний був сплеск шизоїдних патологій, а сучасний період є справжньою епідемією нарцисизму. *Причому, не зважаючи на те, що зроблено багато наукових відкриттів, написані сотні наукових праць та художніх творів, архіважливою проблемою сьогодення є те, що нарцисизм, і в т. ч. знецінення людей, починають вважати нормою.* Не оминув він й економічні інститути, навіть у вигляді групового нарцисизму, який поширюється, немов вірус, і забирає здоров'я та життя порядних талановитих співробітників. Перетворився навіть у нарцисичний вождизм. Психологи зазначають, що якщо серед начальства є хоч одна особа з дисоціальним (чи асоціальним) розладом особистості (старий термін – психопат), то установа приречена. Це спостерігається і в нашому інституті, рівень якого понизили до категорії 2 (всім відомий факт серед науковців), хоча я опублікувала статтю на упередження цього, включену до збірника наукових праць, де науковим редактором був акад. Патон Б.Є. [1]. Але й категорія 2 не спинила корупційні прояви в інституті. Нарцисичні та психопатичні витівки не спинити, і про них вже відкрито говорять з трибуни на відкритих засіданнях Бюро Відділення економіки НАН України, але ще не з психологічної точки зору.

Де криється справжнє зло, через яке вітчизняна економічна наука не може інтегруватися до європейської? Воно – у груповому нарцисизмі майже в кожному економічному інституті, що є архіважливою проблемою сьогодення. *Ключова ідея цієї роботи є наступною: сприяти ліквідації угруповань токсичних нарцисів-начальників в окремих економічних інститутах, які звеличують себе за рахунок знецінення інших співробітників, особливо – більш талановитих.* Вже багато років члени дирекції та адміністрації окремих економічних інститутів маніпулюють з людьми, змушують їх дописувати свої прізвища до наукових праць. Окремі махрові нарциси з членів дирекції та адміністрації навчилися

перевизначати реальність у співробітників і доводять їх до глибокої депресії та тяжких хвороб шляхом непропускання їх дисертацій та монографій. 10 квітня 2020 р. з Президії НАН України надійшов лист МОН України від 7.04.2020 № 1/9-196 щодо оцінки рівня обізнаності наукової спільноти України з парадигмою Відкритої науки, яка є однією з тенденцій та наступним кроком розвитку Європейського дослідницького простору. Від такого листа настає шок, адже в окремих наукових економічних інститутах на своїх серверах з наказу дирекції вимикається доступ співробітникам до багатьох сайтів та соцмереж, і відсутня реєстрація цих установ у наукометричній базі WoS. А хто бореться за демократію, толерантність між співробітниками, і проти тотальної корупції й алкоголізму в інститутах, таким виписують догани і негативні характеристики перед атестацією. Ситуація в окремих економічних наукових установах схожа на таку, яка була в часи сталінізму, коли нарцисичні вожді знищували науку. Тому постає потреба у кваліфікованих незалежних психологах у кожному економічному інституті для виявлення угруповань нарцисів та задля забезпечення нормального соціально-психологічного клімату в установах і збереження життя та здоров'я науковців, які навіть не знають про існування нарцисизму та психопатій в науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Наукові розробки вчених про нарцисизм, і груповий, зокрема.* Термін «нарцисизм» у психології першим застосував З. Фрейд. Цей великий теоретик психології докладно висвітлив це питання в 1914 р. у своїй роботі «Введення в нарцисизм». У З. Фрейда є ще роботи, і в нього та К. Юнга. Процес переходу індивідуального нарцисизму до групового аналізував німецький соціолог і психолог Е. Фромм у своїх роботах «Анатомія людської деструктивності» і «Втеча від свободи». На цю тематику у Е. Фромма є ще цікава книга «Душа людини, її здатність до добра і зла», а також інших. Як зразок некрофільного характеру Е. Фромм наводить в якості прикладу А. Гітлера як нарцисичну особу, з яскраво вираженими рисами некрофілії й садомазохізму. Список «мега-убивць» очолює Мао Цзедун: за його вказівкою вбито 76 млн. чол.

Значний внесок щодо вирішення проблеми нарцисизму внесли зарубіжні вчені: Р.Дж. Артур (R.J. Arthur), С. Ахтар (S. Akhtar), Д. Белл, Ф. Бручек (F. Broucek), Х. Гайлес (H. Giles), Г.Н. Голдсміт, А. Голець де Завала (A. Golec de Zavala), М.Й. Горовіц (M.J. Horowitz), С.У. Дікаєв, Н. Джаявіктем (N. Jayawickreme), Р. Ейдельсон (R. Eidelson), Г. Х. Зайдлер, О. Кернберг (O. Kernberg), Н.М. Клепикова, М. Кляйн, Х. Кохут (Kohut H.), П. Крамер (P. Cramer), А.М. Купер (A.M. Cooper), Н. Мак-Вільямс, С.Б. Несторова, Н.І. Оліфірович, І.О. Погодін, Дж.М. Пост (J.M. Post), Р. Раскін (R.N. Raskin), Е.Ф. Роннінгстам (E.F. Ronningstam), Х. Сігал, Н. Сімінгтон (N. Symington), О.Т. Соколова, Г. Террі, Дж. Тюрнер (J.C. Turner), Х.М. Хендін, Х. Хензелер, К.С. Холл (C.S. Hall), О. Цічочка (A. Cichocka), О.П. Чечельницька, Дж. М. Чік, Н. Шварц-Салант та ін.

Хоча повністю вилікувати осіб із нарцисичним розладом особистості (НРО) практично неможливо, все ж учені здійснюють спроби й розробляють методології в сфері психотерапії, зокрема: О.Р. Калітєєвська [2], М. Кан, Г.І. Малейчук, Н.І. Оліфірович, Е. Грінберг та ін. З даної проблематики захищені дисертації, зокрема А.Б. Дмитрієвою.

Науково-популярна література та бестселери про нарцисизм. Встановлювати діагноз для осіб із НРО є не простим завданням, але значна кількість прикладів у художній літературі сприяє цьому, а також допомагає розпізнавати аб'юзерів, альфонсів й інших деструктивних осіб. Такі твори, й часто, бестселери, написали: А. Жид, Б. Кілборн, Дж. Бурго, С. Хотчкіс (S. Hotchkiss) [3], У. Оскар, Т. Танк, І. Млодик та інші.

Висвітлення проблематики нарцисизму в ЗМІ. Українські журналісти активно піднімають цю проблему: Т. Трощинська, Є. Середа [4,] та ін. Цією проблемою переймаються й королівські особи. Найбільш практично допомагають і встановити діагноз багаторічним кривдникам, і вийти із деструктивних відносин психологи та психотерапевти, які є блогерами, і які читають лекції на YouTube каналі, зокрема [5]. І ми вдячні таким психологам, як С. Романов, К. Ерліх [5], К. Васильєва (США), К. Лім, Т. Семенко, І. Ігнатеня, Н. Коробкова, С. Бродяченко та іншим, оскільки завдяки їм багато хто зі співробітників зміг уникнути психіатричної лікарні й смерті, коли над ученими багато років знущалися особи з НРО та психопати, переважно із начальства.

В передмові до книги «Пекельна павутина. Як вижити у світі нарцисизму» [5] зазначено наступне: «Ця книга заповнює вакуум, що створився в літературі. Її повинна прочитати кожна людина: як професійний психолог, так і будь-яка інша, яка хотіла б ліпше зрозуміти, що являє собою нарцисичний розлад особистості». Проте ще значна частина проблем є невіршених, оскільки осіб з НРО складно виявити, адже вони навчилися добре маскуватися, як і психопатів, які «вдягають маски» своїх численних жертв. Про таких знято фільми, зокрема «Стрілочник» режисера Йоса Стеллінга, 1986 р. Фільм базується на однойменній новелі Жана-Поля Франссенса.

Мета статті. Метою даного дослідження є розробка пропозицій до ліквідації групового нарцисизму в наукових установах для інтеграції вітчизняної економічної науки до європейської.

Виклад основного матеріалу. Про причини занепаду економічної науки в Україні. Під час святкувань 100-річної річниці НАН України у 2018 р. стало відомо, що жоден вчений-економіст не отримав високої нагороди. У 2020 р. жоден із трьох наукових проектів трьох відділів одного з економічних інститутів не пройшов за конкурсом Президії НАН України. Це пояснюється тим, що економічні інститути відрізняються від технічних чи інших нездоровим соціально-психологічним кліматом: на фоні того, що немає вагомих наукових

розробок у вчених-економістів, саме серед таких – високий відсоток отримання наукових ступенів, вчених звань та ін. далеко нечесним шляхом, а через принцип кумівства та інших соромних стосунків. І ручна вчена рада подавала на отримання Державної премії України в галузі науки і техніки одного члена дирекції навіть без жодної одноосібної статті. А тепер стипендію Президента України для молодих учених розміром у 6 021 грн. щомісяця отримуватимуть такі блатні, які нічого ніколи не розробили і не розроблять, адже не мають відповідних знань. За що? І таких лауреатів були десятки з одного інституту.

«За даними WoS 32 % від усіх індексованих цією базою наукових праць українських науковців становили праці фізиків (Physics, Optics, Astronomy & Astrophysics) і лише жалюгідні 2 % (157 праць) належали нашим економістам (Business & Economics). Виходить, що тисячі наших докторів наук з економіки продукують наукові праці, які невідомі на світовому науковому ринку та які ніхто не читає, крім них самих, їхніх друзів та учнів. Чи воістину стахановські темпи щорічного продукування багатьох сотень дисертацій з економіки спричинили нечуваний розвиток української економіки?!» [6].

При цьому такі лжевчені переступають через талановитих учених і прибирають їх зі свого шляху різними ганебними способами. І як зазначається навіть у Вікіпедії, що «проблема девіантної поведінки та її корекції завжди була важливою у педагогіці, психології, кримінології, але останнім часом вона набуває масового характеру», то це стосується й економічних інститутів. Про ліквідацію тотальної корупції в економічних інститутах написано статтю [1].

Визначення дефініції «груповий нарцисизм». Згідно з даними Вікіпедії, груповий нарцисизм (або колективний нарцисизм) – феномен, при якому індивіди перебільшують позитивний образ і важливість групи, до якої належать. Характерною рисою групового нарцисизму є фанатизм та помстова агресія. Термін «колективний нарцисизм» вперше був використаний Т. Адорно для опису почуття, яке надало поштовх до зародження нацистів у Німеччині в 1930-х роках. Проте, на наш погляд, термін «колективний нарцисизм» є досить суперечливим, оскільки колектив повинен мати позитивні високі цілі, а нарцисизм – поняття в переважній більшості негативне (табл.), тобто це – швидше вади колективу, якщо таке присутнє. Тому більш правильно зазначати «груповий нарцисизм» або «угруповування нарцисів».

Таблиця

Опис вигляду нормальної людини в очах особи з нарцисичним розладом особистості й схематичне зображення нарциса *

Як виглядає нормальна людина в очах особи з нарцисичним розладом особистості	Як зображають нарциса
<p>Нормальна людина в очах особи з нарцисичним розладом особистості виглядає ніби шкіряний мішок з отвором для їжі. І такий мішок нарцис розглядає як свій ресурс.</p> <p>Свою дружину/чоловіка з дитиною нарцис бачить так: один шкіряний мішок, який хоче їсти, ще й тягне за собою менший репетуючий мішок, який теж просить їсти. І власну дитину нарцис вважає лише своїм ресурсом. Окремі нарциси (й психопати) бачать замість людини – шкіряний мішок, але з більшою кількістю дірок, і який можна використати в інтимному плані.</p> <p>На все людство грандіозні нарциси дивляться зверхньо так: «Що це за плем'я таке, людське?». І це є досить страшним, але це так і є насправді. Нормальних людей вони сприймають як рабів.</p>	<p>«Що відрізняє всіх цих людей від нас – порожня діра в душі, – пише американський психіатр Марта Стаут у книзі «Соціопат, що живе по сусідству».</p> <p>Або ще зазначають, що нарциси, це – обчислювальні машини або роботи-руйнівники, всередині яких – чорна діра.</p>

* Джерело: розроблено автором на основі [7] та відео психолога Ерліх К. [5] й інших її відео.

Є різні класифікації особистісних розладів, які постійно переглядаються.. Під психопатіями або розладами особистості розуміють стійкі аномалії особи, що характеризуються дисгармонією емоційно-вольової сфери та своєрідним, переважно афективним мисленням. Нарцис може бути й психопатом і соціопатом (при одинадцятому перегляді Класифікації особистісних розладів (в т. ч. Міжнародної класифікація хвороб) два останні (психопат і соціопат) об'єднали в антисоціалів, тобто які мають антисоціальний (дисоціальний) розлад особистості. Для психопата найбільш підходить таке визначення: особа із дисоціальним розладом особистості. Більше про психопатів та агресивних нарцисів зазначено в роботах Д.М. Терман [7], К.А. Кіл та ін.

Люди повинні толерантно ставитись один до одного, старатися не вішати ярлики (психопат, шизоїд, антисоціал, параноял), а зазначати, що в однієї людини одні риси (наприклад, нарцисичні) виражені більше, інші риси – менше. Але не тоді, коли Вас б'є блатний член дирекції вогнегасником по голові, й ногами, кидається великим стиплером й душить за горло з усієї сили, як це мало місце в нашому інституті через чорну заздрість до співробітниці, у якої 6 наукових статей у найпрестижніших зарубіжних журналах, що входять до наукометричних баз Scopus та WoS, і яка забезпечила інститут такими статтями на 80 % і тим спасла установу від пониження її до категорії 3 або й повної ліквідації, і сприяла піднесенню вітчизняної економічної науки до рівня міжнародної, й при такому відношенні до співробітників його обрали членом-кореспондентом НАН України (з допомогою закритих засідань вчених рад – міжсобойчиків), а співробітницю підступна дирекція змовилася не атестувати, що стало причиною утворення в неї трьох доброякісних пухлин, які рано чи пізно перетворюються у злоякісні. Звісно, що такий інститут на слуху в науковців і він приречений. Тому в цій роботі нами будуть зазначатись терміни такі, як вони є насправді, адже не один рік, і не два, а десятиліттями при різних дирекціях спостерігається один і той же феномен: груповий нарцисизм із окремими членами дирекції – агресивними психопатами, любителями спиртного, і які привласнюють наукові праці своїх співробітників.

Причини розгулу «групового нарцисизму». Як зазначає Е. Грінберг⁴, «на даний момент відчувається нестача психотерапевтів, здатних ефективно діагностувати та надавати якісну допомогу людям з НРО. Небагато людей, які страждають на даний розлад, прагнуть вдаватися до психотерапії. Повний курс психотерапії нарцисичного розладу триває більше 10 років».

Агресія при нарцисичному розладі особистості та зв'язок із мобінгом, босингом, булінгом. Про мобінг, босинг, булінг, що пов'язані з нарцисизмом та психопатією, написано багато книг та психологічних статей. А в економічних інститутах скалічено долі десяткам порядних співробітників.

Прояви групового нарцисизму в окремих економічних інститутах. У 1988 р. Р. Раскін і Г. Террі виділили 7 факторів нарцисизму, серед яких: 1) владолюбство, 2) почуття зверхності, 3) експібіціонізм, 4) сприйняття чого-небудь як належного, 5) марнославство, 6) тенденції до експлуатації чужих ресурсів і 7) самовпевненість. На основі цих чинників був створений «Нарцисичний опитувальник особистості». Всі ці фактори нарцисизму притаманні начальству окремих економічних інститутів, абсолютно всі. В одній із ліквідованих економічних установ НАН України, яка вже на той час перетворилася у притон алкоголіків, безголові п'яні родичі академіків що лиш усім не демонстрували зі свого тіла! Згідно з даними Вікіпедії, «псевдо-експібіціонізм може бути пов'язаний з хуліганськими спонуканнями й може

⁴ Грінберг Е., гештальт-терапевт, супервізор, навчаючий тренер, PhD, що спеціалізується на терапії ПРО (пограничний розлад особистості), НРО (нарцисичний розлад особистості) та шизоїдного розладу особистості. Має сорокарічну практику допомоги людям з НРО.

доповнюватися телефонним хуліганством і скатофілією». Так, у одного з членів дирекції, якого прозвали телефонним маніяком, виявилось 15 сім-карт різних мобільних операторів, що означає наявність у такого великого нарцисичного гарему. Серед членів дирекції зустрічаються також і корпоративні психопати. І от такі блатні деструктивні особи, які мають прикриття у вищестоящих органів, і Президії НАН України, вже так з допомогою тотальної брехні перевизначили реальність співробітників (зомбували), що вони ці всі неподобства вважають *нормою*. І те, що одні начальники при інших начальниках б'ють співробітників – теж стало нормою. Нецензурні слова є невід'ємною складовою таких аб'юзерів по відношенню до підлеглих. У Вікіпедії зазначено, що відповідно до гіпотези про «успішну психопатію», існують субклінічні психопати, які формально не переступають закон, які домагаються кар'єрного росту завдяки психопатичним рисам свого характеру, помилково прийнятими оточуючими за лідерські якості, що в довгостроковій перспективі може заподіяти шкоду колективу. Що спостерігається і в нашому інституті.

У своїй статті журналіст Є. Середя [4] наводить слова великого філософа і психолога Е. Фромма про ще один елемент патології, який прогресує в наукових установах, – нарцисичний вождизм. В той же час, коли блатні співробітники отримують наукові ступені за липові дисертації, вчені звання без жодної статті у Scopus та журналі «Економіка України», різноманітні премії й квартири, інший талановитий співробітник із трьома одноосібними статтями у найпрестижніших журналах планети, що входять до наукометричної бази Scopus, голодував⁵, і більше 2-х років перебував у глибокій депресії. Хоча це його статті спасли інститут під час атестації, й при присвоєнні вищої категорії, бо ні в кого взагалі таких статей не було, але він не хотів дописувати прізвища начальства до своїх наукових розробок. Вже не один співробітник передчасно потрапив до труни, до психлікарні, до лікарні (з різноманітними хворобами, й онко, й викиднями) й ін. Брудна боротьба шляхом написання анонімок до Президії НАН України за крісло заступника директора призвела до того, що майже щороку змінюються заступники директора. Профспілка – ручна, і не вступила за співробітника, якого прибирали з інституту на вірну голодну смерть. Тобто, профспілка не виконує ролі – захисту співробітників. І всюди – тотальна брехня. Ніколи не вітають з Новим роком чи 8 Березня технічних співробітників, й окремих учених: тільки одні обурюються, а інші – плачуть.

Хто може швидко й ефективно розібратися в суті справ і допомогти спасти здоров'я і життя від знущань булерів. В останні роки після багатьох скандалів щодо шкільного булінгу, МОН України почало здійснювати антибулінгову кампанію. І не лише у школах, а й у наукових інститутах та інших

⁵ Наприклад, за непокору начальству дописувати їх прізвища, одного порядного співробітника, вже тяжкохворого, без копійки в кишені, але із трьома статтями у найпрестижніших зарубіжних журналах, що входять до наукометричної бази Scopus, прибрали за 2 місяці до пенсії на голодну смерть. Він – дуже гордий, і виживали вони удвох лише мізерну вчительську пенсію його 84-річної мами, яка невдовзі померла від онко, тобто ті нарциси вбивали двох людей у прямому сенсі цього слова у XXI столітті. І не привітали із 60-річчям.

організаціях, де процвітають: мобінг, босинг, булінг. За останні роки було прийнято ряд законодавчих та нормативно-правових документів [8], які передбачають штрафування кривдників та виправні роботи; і запрацювала Служба освітнього омбудсмена, що захищатиме права учнів, студентів, освітян і науковців. Окремо передбачена відповідальність керівникам установ за приховування фактів булінгу (цькування) від Національної поліції України. І якщо піднімаються питання про розвиток талановитої молоді, й, зокрема під час роботи науково-практичного семінару «Розвиток обдарованої особистості в освітньому просторі: ціннісний вимір», то в окремих економічних інститутах йде повне пригноблення талановитих учених. Є наказ МВС України «Про затвердження Положення про психологічне забезпечення в Національній гвардії України», який погоджував і акад. НАН України Б.Є. Патон. Можливо, вже доцільно затвердити такий наказ і для НАН України.

Статистичні дані. Щодо кількості деструктивних осіб, то є різні дані, наприклад 10,6 % населення мають розлади особистості, з них близько 1,5 % – з НРО. Інші дослідники зазначають, що в суспільстві є близько 4–5 % нарцисів (згідно з даними Т. Танк). Щодо кількості психопатів, то цифри коливаються: від 2 до 5 % жителів планети. Але це ті особи, які зареєстровані у поліції чи психіатричних лікарнях. А скільки їх насправді – невідомо. ЗМІ в березні 2020 р. привели статистику: з початку пандемії коронавірусу у світі на 32 % виросли випадки домашнього насильства, адже в умовах карантину багато жертв нарцисів та психопатів виявилися ізольовані від суспільства, залишившись один на один зі своїми кривдниками. Дійсно: переключилися з підлеглих на родичів.

Інтелігентні науковці – легка здобич білокомірцевих учених-психопатів. Страшнішими за осіб із нарцисичним розладом особистості є корпоративні психопати (більше 16 років цей термін у медицині стараються не використовувати, але він є найбільш влучним і ліпше його застосовувати; згідно із останнім 11-им переглядом Міжнародної класифікації хвороб, психопати – це особи із дисоціальним розладом особистості), особливо ті, які працюють на керівних посадах в наукових установах, і здійснюють жахливі вчинки. Досить часто нарциси співпрацюють із психопатами. Злісними наслідками їх діянь і жадоби влади є: тотальна корупція з ручними вченими радами і спецрадами, прізвищедописування, плинність кадрів, конфлікти, інтриги, булінг (психопати обзивають підлеглих нецензурними словами і б'ють учених, навіть жінок, ногами), глибокі депресії підлеглих, нервові схуднення, ракові та інші захворювання, й ін. На даний час, у ХХІ столітті, є багато порядних і справжніх учених, жертв нарцисів і психопатів, які не можуть вже багато років вийти із глибокої депресії через відсутність коштів на лікування у психологів: вони стали легкою здобиччю деструктивних начальників, які вимагали дописувати їх прізвища до наукових статей цих порядних науковців, які підносили свої інститути до високих міжнародних наукових висот. Окремих інтелігентних учених прибрали з наукових інститутів саме начальники, які є корпоративними психопатами, особи з нарцисичним розладом особистості чи інші

девіантні особи, за те, що талановиті учені не захотіли дописувати прізвища таких лжевчених, і їх розчавила ця деструктивна корупційна система прізвищедописування, яка існує майже в кожній науковій установі, а особливо економічній.

Проблема появи білокомірцевих психопатів («змій у костюмах») у наукових установах часто зумовлена психологічною необізнаністю науковців через упереджене ставлення до вчених, як до інтелігентної еліти. Проте порядних вчених залишилось дуже мало. Безжальні, безсердечні, егоїстичні аферисти в білих комірцях використовують свою чарівність і вміння змінювати маски для того, щоб залишити за собою зламані долі талановитих науковців. Вчені – тому і вчені, що мають більше знань, і яких важко обманути, але психопати й інші вправні брехуни-маніпулятори роблять це з легкістю. Інтелігентні вчені навіть не підозрюють: хто ними керує насправді, і як ними маніпулюють без докорів сумління і жалю.

Не кожен психіатр (навіть судовий) може з першого разу виявити досвідченого, хитрого і рішуче налаштованого білокомірцевого «істинного» психопата, тому що вони є професіоналами у спотворенні реальності. Для цього доцільно було б знати динаміку його поведінки протягом багатьох років, й фіксувати «червоні прапорці» – прояви розладу особистості, наприклад, побиття людей, неадекватна реакція на події й ін. Тому що розлад особистості (психопатія) – це не психічна хвороба як така, а деструктивна поведінка особи. Їх психіка залишається на рівні 1,5-річної дитини: вони домагаються від інших того, чого хочуть, як від батьків, маніпулюючи своїми жертвами. Такі особи або підлаштовуються до своїх жертв знизу (підлизуються) або роблять надбудови зверху (жорстко управляють іншими). З допомогою книги доктора філософії, професора психології Роберта Д. Хаєра «Лишенные совести. Пугающий мир психопатов» можна навчитися розпізнавати й виявляти психопатів. Але вчені повинні займатися наукою, тому кожна наукова установа повинна мати психолога. Вчасне виявлення начальників-психопатів може запобігти значним збиткам у вітчизняній економічній науці.

Чи могли б Ви дати відповідь на це питання: чому один із начальників десятиліттями під час засідань вчених рад чи інших заходів годинами сидить, потупивши погляд у стіл? Хоча начальник повинен дивитися на реакцію вчених на те, що відбувається. Відповідь така: у психопатів загальмована реакція (відстають на 2–3 секунди від нормальних людей, а коли реагують, то щоб компенсувати невчасність, реакція є більш бурхливою). Тому що самі психопати не знають: як реагувати, доки не відсканують емоцію в когось. І от цей начальник постійно зачинається в кабінеті. Чому? Тому що психопати витрачають багато енергії, аби перевдягати психопатичні маски, скануючи інших людей. І от цей начальник вимагає, щоб підлеглі дописували його прізвище до своїх наукових статей. Якщо науковці відмовляються, він мстить протягом багатьох років, обмовляючи, пишучи на них пасквілі. Психопати й нарциси хочуть бути

найкращими, тому вони просто знищують інших, талановитих. Тому є так багато учених, які роками не можуть вийти з депресії.

Але якби в кожному науковому інституті був незалежний психолог, він би знав всі ці психологічні тонкощі й швидко б виявив осіб із розладами особистості. Бо наслідки для установи будуть страшні.

Психологи зазначають, що психопати й нарциси шукають собі подібних. Вони тоді разом натравлюють людей один на одного, влаштовують інтриги, виписують разом догани, негативні характеристики, і це спостерігається в нашому інституті десятиліттями, незважаючи навіть на те, що попередню установу було ліквідовано саме через це. Доказом є наступне: А. Шопенгауер зазначав, що якщо в залі зібрати 100 найрозумніших, благородних, порядних, інтелігентних людей, і запустити туди 2 абсолютних дебілів, то вони відразу знайдуть один одного, і скажуть таку фразу: «Ось нарешті-то в цьому суспільстві дебілів хоч зустрілась одна нормальна адекватна особа» (з відео на YouTube психолога Романова С.В. «Критерии психопата / Ответы на ваши комментарии / Диссоциально» (24:57)).

Психопати часто байдужі до спиртного (або дуже напиваються, щоб вийти з реальності), до тютюну, наркотиків, жінок/чоловіків. Їх поведінкою керують переважно інстинкти. Їх цікавлять лише влада та гроші любим шляхом, і дуже часто вони переступають через інших, тобто йдуть по трупах. Дуже жорстокими є начальники-психопати-паранояли, які формують різноманітні схеми й системи щодо своїх жертв на багато років наперед.

Конкретні пропозиції для виходу економічної науки з кризи. Якщо в США вже піднімають питання про зміну законодавства й ставлення на облік до поліції осіб із психопатіями, доцільним було б надання інвалідної пенсії для таких осіб задля того, щоб вони не ходили на роботу, аби спасти від тяжких хвороб (у т. ч. набутого на роботі від постійних стресів діабету), смерті та самогубств потенційних жертв, яких аб'юзери утилізують на роботі чи в іншому соціумі. Не завжди навіть кваліфікований психіатр може встановити правильний діагноз за один раз. Тому психологи повинні бути при кожному дошкільному й шкільному закладах, ВУЗах, наукових інститутах, і при встановленні вже в клініці психотерапевтом відповідної патології, це повинно бути занесено до паспорту чи іншого документу, який засвідчує особу, й це буде більш толерантно, аніж знівечені долі та похорони декількох їх молодих жертв.

В економічних та інших наукових інститутах нами пропонується запровадження посади *незалежного* психолога, оплата праці якого фінансувалася б, наприклад, з МОН України. Звітуватись психологам доцільно було б, наприклад, до Служби освітнього омбудсмена, яка офіційно запрацювала в Україні з листопада 2019 р., і яка захищає й науковців, а також – до Центру інноваційних медичних технологій НАН України, створеного на базі Лікарні для вчених НАН України. Аби не допустити такої ситуації, коли декілька років тому в одному з інститутів НАН України виявили 20 співробітників з відкритою формою

туберкульозу. Тільки у випадку самогубств буде вже кримінал, адже груповий психологічний терор (груповий нарцисизм) є огидним явищем, наявність якого свідчить про те, що дирекція не може впоратися зі своїми обов'язками, профспілка є ручною, або ж проблема може полягати в сумнівних моральних підвалинах управлінців. Також психолог не повинен мати родинних стосунків із жодним із співробітників наукової установи, аби адекватно оцінити ситуацію, соціально-психологічний клімат, і захистити порядних учених від негативного впливу деструктивних осіб.

Психологи повинні виконувати в установах таку ж роботу, як і закордонні фахівці: при влаштуванні на роботу (чи підвищенні на посаді на конкурсних засадах) психолог з допомогою тестів повинен перевіряти вченого на комунікабельність, чи може вчений працювати в команді чи своє Его (Я) перевищує командний принцип роботи. Тобто, говорячи сучасною мовою, психологи повинні будуть здійснювати ніби «фейсконтроль» при вході на роботу до наукової установи, але без дискримінації; і при чітко встановлених критеріях дискримінація виключається.

Психолог при прийомі на роботу (тобто на вході) повинен присікати осіб, які не відповідають тестам, розробленим психологами, але при цьому не повинні порушуватися конституційні права громадян. Психологічні тести повинні виявляти характеристики осіб, не сумісних з колективом. Особливу увагу доцільно приділяти особам, які хочуть зайняти керівні посади: від начальника сектору до директора. Осіб, які не відповідають психологічним тестам, й не можуть працювати в колективі, необхідно відсікати ще до подачі ними документів для того, щоб уникнути знущань над людьми. Якщо науковці пройшли психологічні тести й задовольнили умови психологів, тоді вже можуть подавати документи на конкурс на вакантну посаду.

Якщо в окремій установі за 2 роки було 2 особи з глибокою депресією (це було дуже помітно), до якої їх довело начальство (з різних причин), і це було маже 4,5 % усіх співробітників. Й вони змушені були піти з інституту. Якщо в даному випадку співробітники схудли майже вдвічі, й виглядали досить пригнічено й нервово, і вже не могли далі працювати в установі, то чи не станеться з наступною жертвою аб'юзерів інший вияв небажання працювати і таки станеться самогубство? Якщо така буде зі слабшою психікою, а особи з НРО існувати без жертв не можуть в принципі, тоді вже це призведе до криміналізації такої наукової установи, подальшій пильній увазі з боку правоохоронних органів, й ліквідації, як це зробили з Радою по вивченню продуктивних сил України НАН України: нема установи – немає проблеми. А якщо Уряд побачить, що через інтриги ліквідують установи одна за одною, тоді ліквідують всю НАН України. Тобто, необхідно визначитись: як діяти, коли в колективі вже виявлені особи з НРО чи психопати: чи створювати комісію за участю психолога й вирішувати: як діяти чи інше. Але все повинно бути в рамках законів, і якщо таких не існує, як в США, то якнайшвидше такі приймати.

Висновки. Таким чином, нарцисизм – це деструктивна як для людини, так і для суспільства форма відхилення від норми. Деспоти, аб'юзери, садисти в тій чи іншій мірі поєднують у собі риси психопатів, перверзних нарцисистів і макіавеллістів. Вони є многостаночниками, які «ведуть» паралельно кілька жертв. Такі крок за кроком протягом багатьох місяців, і навіть років, розігрують продуману партію зі знищення «ворога» – так званого друга, колеги, коханої людини. Тобто, в цілому груповий нарцисизм є одним із найперших джерел людської агресивності. А ХХІ століття – це вік нарцисизму. Тому доцільно використовувати в економічних інститутах груповий нарцисизм, який притаманний саме нечесним і непорядним дирекціям, і який на даний час набув такого великого розмаху в окремих установах, що призвів до тотальної корупції в науковій сфері в цілому, і зниження якості наукових публікацій з економічних наук. У вік нарцисизму необхідно ліквідовувати угруповання нарцисів-керівників в окремих економічних інститутах, які звеличують себе за рахунок знецінення та пригноблення порядних і талановитих співробітників.

Ізоляція осіб з НРО та інших деструктивних осіб з неадекватною поведінкою від суспільства шляхом надання їм групи інвалідності та пенсії дозволить зберегти здоров'я й життя мільйонів людей на планеті. В США психопатів та нарцисів суди відправляють на примусове лікування, тому і в Україні доцільно застосовувати аналогічну практику. І для цього доцільно запроваджувати посаду *незалежного* психолога в економічних інститутах, який тісно співпрацюватиме зі Службою освітнього омбудсмена й оплата його праці здійснюватиметься, наприклад, з МОН України, інакше агресивна поведінка окремих нарцисів призведе до криміналу. І якщо раніш груповий нарцисизм призвів до ліквідації Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України (в тому числі), то кримінальні провадження будуть приводом для ліквідації всієї НАН України. Тоді напевно чи можна буде без НАН України стати нашої державі у найближчий час повноправним членом ЄС, а вітчизняній економічній науці інтегруватися до міжнародної чи європейської.

В майбутньому, у вік нарцисизму, доцільно здійснювати такі дослідження й проводити такі заходи, які б сприяли ліквідації психологічної безграмотності вчених-економістів задля спасіння їх життя. Адже нарциси й психопати майже не піддаються вихованню й лікуванню. За такої кількості деструктивних осіб, ця проблематика стосується й безпеки держави.

Література:

1. Сухіна О.М. Організаційний механізм підвищення ефективності роботи економічних інститутів НАН України // *Международный симпозиум «Национальные академии наук: современное состояние, проблемы, перспективы развития и приоритеты сотрудничества в рамках МААН»* посвящается 90-летию со дня рождения Геннадия Михайловича Доброва (1929–1989), члена-корреспондента АН УССР, профессора, основателя научной школы по науковедению в Украине, инициатора создания и первого руководителя Центра исследований научно-технического потенциала и истории науки АН УССР (Киев, 6–7 июня 2019 г.). (Научные редакторы: Борис Патон, президент МААН, президент НАН Украины, Борис

Малицкий, директор ГУ «Институт исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г.М. Доброва НАН Украины»). Киев: «Наш формат», 2019. С. 251–256.

2. Калитеевская Е. Гештальт-терапия нарциссических расстройств личности. (Общество практикующих психологов «Гештальт-подход» (ОПП ГП) программа Московский гештальт институт). Сборник: *Гештальт 2001*. URL: <https://gestalt.ru/geshtalt-terapiya-nartsissicheskikh-rasstrojstv-lichnosti/>.

3. Hotchkiss S. Why is it Always About You? The Seven Deadly Sins of Narcissism (Хотчис С. Адская паутина. Как выжить в мире нарциссизма (2003)). М.: Независимая фирма «Класс». 2013. 248 с.

4. Середа Е. Групповой нарциссизм. Философ и психолог Эрих Фромм – о природе общественного самовозвеличивания (нарциссический вождизм). Газета «День». URL: <https://day.kyiv.ua/ru/blog/obshchestvo/gruppovoy-narcissizm>

5. Эрлих Е. Жизнь с нарциссом – движение в смерть : видео психолога Екатерины Эрлих (55:23). URL: [www.youtube.com > watch](http://www.youtube.com/watch)

6. Черніга Р. Україна без науки, або Як провалили спробу Наукового Комітету зупинити вал фейкових дисертацій. URL: <https://voxukraine.org/uk/ukrayina-bez-nauki-abo-yak-provalili-sprobu-naukovogo-komitetu-zupiniti-val-fejkovich-disertatsij/>

7. Terman D.M. Aggression and Narcissistic Rage: A Clinical Elaboration. *Annual of Psychoanalysis*. 1975. 3. Pp. 239–255.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18.12.2018 р. № 2657-VIII. Дата оновлення: 18.12.2018 URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19\(дата звернення: 02.04.2020\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19(дата звернення: 02.04.2020)).

References:

1. Sukhina O.M. Orhanizatsiynyy mekhanizm pidvyshchennya efektyvnosti roboty ekonomichnykh instytutiv NAN Ukrayiny [Organizational mechanism for improving the efficiency of economic institutes of the National Academy of Sciences of Ukraine] // Mezhdunarodnyy sympozyum «Natsionalnye akademyy nauk: sovremennoe sostoyanye, problemy, perspektivy razvytyya y pryorytety sotrudnychestva v ramkakh MAAN» – «National Academies of Sciences: Current Status, Problems, Prospects for Development and Priorities of Cooperation within the IAAS» posvyashchaet-sya 90-letyuy so dnya rozhdenyya Hennadyya Mykhaylovycha Dobrova (1929–1989), chlena-korrespondenta AN USSR, professora, osnovatelya nauchnoy shkoly po naukovedenyyu v Ukrayne, ynytsyatora stvorennyya y pervoho rukovodytelya Tsentra yssledovanny nauchno-tekhnycheskoho potentsyala y ystoryy nauky AN USSR (Kyev, 6–7 yyunya 2019 h.). (Nauchnye redactory: Borys Paton, prezydent MAAN, prezydent NAN Ukrayny, Borys Malyskiy, dyrektor HU «Ynstytut yssledovanny nauchno-tekhnycheskoho potentsyala y ystoryy nauky ym. H.M. Dobrova NAN Ukrayny»). Kyev: «Nash format», 2019, s. 251–256 [in Ukrainian].

2. Kaliteyevskaya Ye. Geshtal't-terapiya nartsissicheskikh rasstroystv lichnosti [Gestalt therapy of narcissistic personality disorders] (Obshchestvo praktikuyushchikh psikhologov «Geshtal't-podkhod» (OPP GP) programma Moskovskiy geshtal't institut). Sbornik: *Geshtal't 2001*. URL: <https://gestalt.ru/geshtalt-terapiya-nartsissicheskikh-rasstrojstv-lichnosti> [in Russian].

3. Hotchkiss S. Why is it Always About You? The Seven Deadly Sins of Narcissism (Хотчис С. Адская паутина. Как выжить в мире нарциссизма (2003)). М.: Независимая фирма «Класс». 2013, 248 с.

4. Sereda Ye. Gruppovoy nartsissizm. Filosof i psikholog Erikh Fromm – o prirode obshchestvennogo samovozvelichivaniya (nartsissicheskii vozhdizm) [Group narcissism. Philosopher and psychologist Erich Fromm - on the nature of social self-aggrandizement (narcissistic leadership)]. Gazeta «Den» – The Day newspaper. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/ru/blog/obshchestvo/gruppovoy-narcissizm> [in Russian].

5. Erlikh Ye. Zhizn' s nartsissom – dvizheniye v smert' : video psikhologa [Life with a narcissist - movement into death: video of the psychologist]. Yekateriny Erlikh (55:23). Retrieved from [www.youtube.com > watch](http://www.youtube.com/watch) [in Russian].

6. Cherniha R. Ukrayina bez nauky, abo Yak provalyly sprobu Naukovoho Komitetu zupynyty val feykovykh dysertatsiy [Ukraine without science, or How they failed the attempt of the Scientific Committee to stop the shaft of fake dissertations.]. Retrieved from <https://voxukraine.org/uk/ukrayina-bez-nauki-abo-yak-provalili-sprobu-naukovogo-komitetu-zupiniti-val-fejkovich-disertatsij> [in Ukrainian].

7. Terman D.M. Aggression and Narcissistic Rage: A Clinical Elaboration. *Annual of Psychoanalysis*. 1975. 3. Pp. 239–255.

8. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo protydyi bulinhu (tskuvannyu) [On amendments to some legislative acts of Ukraine on combating bullying]: Zakon Ukrayiny vid 18.12.2018 r. № 2657-VIII. Data onovlennya: 18.12.2018 Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19> [in Ukrainian].